

TA'LIM TIZIMIDA NODAVLAT TA'LIM MUASSASALARINING INQIROZGA QARSHI MOLIVAVIY BOSHQARUVNI TASHKIL ETISH

*Abdurahmonova Karima,
Qarshiboyeva Aziza,
Bosimov Abdulaziz*

JDPU maktab menejmenti talabalari

Annotatsiya: ushbu maqola ta'lim muassasalarini faoliyatini, nodavlat ta'lim muassasalari boshqaruv tizimining moliyaviy tomonlarini, hamda inqirozli vaziyatga tushmaslik, ularning oldini olishga oid ma'lumotlarni bayon etadi.

Tayanch tushunchalar: ta'lim, nodavlat ta'lim muassasalari, boshqaruv tizimi, moliyaviy boshqaruv, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi.

Аннотация: в данной статье описана деятельность образовательных учреждений, финансовые аспекты системы управления негосударственными образовательными учреждениями, а также информация о том, как не попасть в кризисную ситуацию и как ее предотвратить.

Основные понятия: образование, негосударственными образовательными учреждениями, система управления, финансовый менеджмент, Кабинет Министров Республики Узбекистан.

Abstract: this article describes the activities of educational institutions, the financial aspects of the management system of non-state educational institutions, as well as information on how to prevent them.

Basic concepts: education, non-state educational institutions, management system, financial management, Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan.

Ta'lim inson hayotida muhim omil hisoblanib, o'zining shaxs sifatida anglab yetishida, jamiyatda o'z o'rnini topishi va ijtimoiylashuvida ham ko'maklashadi. Ta'lim tizimi ta'lim jarayonining barcha qismlarini va ularning tuzilishini anglatuvchi umumiy bir ifodadir. Ta'lim tizimi ko'proq o'quvchilarni tayyorlash maqsadida tashkil etiladi va umumiy maqsadi o'quvchilarga hayotda foydalanishlari va faol fuqaro bo'lish uchun kerakli bilim, ko'nikma va malakalarni taqdim etishdir. Ta'lim tizimlari ko'p, ularning shakli va tuzilishi har bir davlat va mintaqada farqli bo'lishi mumkin. Bu tizimlar (maktab, litsey, universitet), maxsus ta'lim tashkilotlari, darsliklar va o'quv qo'llanmalari, interaktiv dasturlar, onlayn ta'lim platformalari va boshqa ko'plab komponentlar orqali amalga oshiriladi. Ta'lim tizimi hozirgi kunda texnologiyalar va yangi o'quv usullari bilan yanada rivojlanmoqda. Ta'lim tizimini amalga oshirishda esa ta'lim muassasalarining o'zni ham beqiyosdir. Ta'lim muassasalari davlat va nodavlat ta'lim muassasalariga bo'linadi. Davlat ta'lim muassasalari davlat tomonidan moliyalashtiriladi, o'quv reja,

hamda o'quv dasturlari, darsliklar ham davlat tomonidan ta'minlanadi. Odatda, har bir ta'lim muassalari, aynan, umumiy o'rta ta'lim muassasalarida o'qish bepuldir.

Yurtimizda nodavlat ta'lim muassasalariga bo'lgan munosabat ham yaxshilanib, yuridik tomondan O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 24-dekabrda qabul qilingan "Nodavlat ta'lim tashkilotlari faoliyatini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"¹gi qarori¹ga muvofiq tarzda himoyalaniadi. Ushbu qarorga muvofiq:

- Nodavlat umumta'lim tashkilotlarning maqsad va vazifalari;
- Ta'limni tashkil etish shakllari;
- Ta'lim jarayonining ishtirokchilari;
- Nodavlat umumta'lim tashkilotiga o'qishga qabul qilish, o'qishni ko'chirish va o'qishdan chetlashtirish;
- Nodavlat umumta'lim tashkilotini boshqarish;
- Nodavlat umumta'lim tashkilotini moliyalashtirish va moddiy-texnik ta'minlash haqidagi chora-tadbirlarni tashkillashtirish nazorat qilinadi.

Ta'lim muassasalarini boshqarish biroz mas'uliyatli vazifa sanaladi. Ta'lim muassasalarini boshqarish, o'quv jarayonini tashkil etish, o'quvchilar va o'qituvchilarni qo'llab-quvvatlash, moliyaviy boshqaruv, kadrlar boshqaruvi va boshqa tashkilot elementlarini o'z ichiga oladi. Bu boshqaruv faoliyatining eng muhim maqsadi o'quv jarayonining samaradorlik, o'quvchilarning salomatligi va ularga yuqori sifatli ta'lim tajribasi taqdim etishni ta'minlashdir.

Ta'lim muassasalari boshqaruvinini amalga oshirish uchun quyidagi muhim yo'nalishlarga e'tibor qaratish kerak:

1) Strategiya va o'quv dasturi: ta'lim muassasasi boshqaruvchilari o'quv jarayonini belgilangan maqsad asosida tashkil etish uchun ta'lim strategiyasini va o'quv dasturini belgilashadi. Bu strategiya o'quvchilarni salomat va eng yuqori darajada tayyorlashga yo'naltirilishi kerak;

2) Kadrlar boshqaruvi va o'qituvchilar: o'quv jarayoni muvaffaqiyatli bo'lishi uchun professional va motivatsiyalangan o'qituvchilar zarurdir. O'quvchilar, o'qituvchilar, o'quv jarayoni boshqaruvi, psixologlar kabi xodimlarni tanlash, ularga professional rivojlanish imkoniyatlari taqdim etish va ularni qo'llab-quvvatlash muhimdir;

3) Infrastruktura va resurslar: ta'lim muassasalari o'quvchilarga yuqori sifatli ta'lim tajribasi taqdim etish uchun zarur infrastrukturani va resurslarni ta'minlashi kerak. Bu to'g'ridan-to'g'ri ta'lim binolari, laboratoriyalar, kutubxona, kompyuter xonalari, sport zallarini, texnik va dasturlar, ma'lumotlar bazasi va boshqa zarur resurslarni o'z ichiga oladi;

4) Moliyaviy boshqaruv: moliyaviy boshqaruv o'quv muassasasi uchun moliya resurslarini samarali boshqarish, to'lovlar va o'quvchilarga yo'naltirishda

¹ <https://lex.uz/docs/-4664567>

moliyaviy hisobotlar tuzish, moliyaviy rivojlanish va strategic moliyaviy rejalashni amalga oshirishni o'z ichiga oladi;

5) Ta'lim texnologiyalari va innovatsiyalar: so'nggi ta'lim texnologiyalari va innovatsiyalardan foydalanish ta'lim muassasasining o'quv jarayonini yanada rivojlantirishi va o'quvchilarga yangi ta'lim usullarini taqdim etishi uchun kerakli bo'ladi. Virtual darslar, onlayn ta'lim platformalari, interaktiv o'quv vositalari kabi texnologiyalardan foydalanish ta'lim jarayonini yanada tortib borishi mumkin;

6) O'quvchilar va o'qituvchilarning qo'llab-quvvatlashi: ta'lim muassasasi o'quvchilarni va o'qituvchilarni qo'llab-quvvati va ularga to'g'ri qo'llab-quvvat tizimini tashkil etish, mazkur tashkilotda hamkorlik va birgalikni rivojlantirish lozim.

Yuqorida keltirilgan yo'nalishlarga e'tibor berilganda, ta'lim muassasalarini samarali boshqarish va rivojlantirish mumkin. O'quvchilarning rivojlanishi, o'quv jarayonining muvaffaqiyatli olib borilishi, kadrlar rivojlanishi va motivatsiyalashishi, moliyaviy boshqaruv va innovatsiyalar barchasi ta'lim muassasasining muvaffaqiyatini belgilaydi.

Bundan tashqari, nodavlat ta'lim muassasasida oddiy davlat muassasalaridan farqli yana bir jihati moliyaviy boshqaruv tizimining mavjudligi va mustaqilligi, ta'lim muassasasining istiqbol taraqqiyoti yoxud aksincha, inqirozga yuz tutishi ham ushbu moliyaviy tomondan ta'sir doirasiga ega hisoblanadi.

“Moliyaviy boshqaruv” moliyaviy sohasidagi boshqaruv tizimi va usullarini ifodalaydi. Bu tushuncha “moliyaviy ma'muriyat”, “moliyaviy idoraviy boshqaruv” birikmalari bilan ma'nodosh sanaladi.

Moliyaviy boshqaruv moliya resurslarini boshqarish, hisob-kitob olish, moliyaviy tahlil va qarorlar qabul qilish, soliq va boshqa moliyaviy operatsiyalarni olib boorish va moliya siyosatini belgilash, amalga oshirish va nazorat qilishni o'z ichiga oladi.

Moliyaviy boshqaruvga kirish uchun bitta tashkilotda yoki davlatda moliyaviy boshqaruvning muvofiqligini ta'minlash uchun quyidagi amallarni o'z ichiga oladi:

➤ Moliyaviy siyosat va strategiya: tashkilot yoki davlatning moliyaviy boshqaruv faoliyati uchun belgilangan moliyaviy siyosat va strategiya bo'lishi kerak. Bu moliyaviy maqsadlarni va boshqa moliyaviy belgilangan odatlarni aniqlashda yordam beradi;

➤ Moliyaviy hisob-kitob: moliyaviy boshqaruv hisob-kitob bo'yicha integratsiya va yagona axborot tizimlarini o'z ichiga oladi. Bu tizimlar moliyaviy operatsiyalarni, to'lov kirim-chiqimlarni, moliyaviy holatlarni nazorat qilishda qo'llaniladi;

➤ Soliq masalalarini boshqarish: moliyaviy boshqaruv soliq tizimlarini boshqarishni o'z ichiga oladi. Bu soliq to'lovlarni qo'llab-quvvatlash, soliq siyosatini belgilash va soliq hisobotlarini tuzishni o'z ichiga oladi;

➤ Moliyaviy tahlil va qarorlar: moliyaviy boshqaruv moliyaviy ma'lumotlarni tahlil qilish va boshqarish organlari yoki xodimlari uchun moliyaviy qarorlar qabul qilishda qo'llaniladi;

➤ Auditorlik va hisobotlar: moliyaviy boshqaruv tashkilot yoki davlatning moliyaviy holatini nazorat qilishda auditorlik va moliyaviy hisobotlarni amalga oshirishni o'z ichiga oladi.

Bu amallar birlashtirilgan holda tashkilot yoki davlat moliyaviy resurslarini samarali va muvofiqlikda boshqarish mumkin.

Respublikamizda ta'lim bo'lgan, aynan, ta'limni tashkil etish va ta'lim muassasalari sonini ko'paytirishga bo'lgan imkoniyatlar kengligi ko'rsa bo'ladi. Statistika ma'lumotlarga yondashadigan bo'lsak, 2022-2023 o'quv yili boshiga nisbatan mamlakatimizdagi nodavlat umumta'lim muassasalari soni 194tani tashkil etganligini va ushbu ko'rsatkich 2019-2020 o'quv yilidagi holatga nisbatan 103taga oshganligining guvohi bo'lishimiz mumkin.²

Xusola o'rnida shuni aytish mumkinki, ta'lim jarayonining sifatli tashkil etishda, jamiyatimizda ta'lim, tarbiya, madaniyat ko'rsatkichlarini yuqori darajaga olib chiqish uchun hozirgi holatdagi ta'limga bo'lgan e'tiborimizni kuchaytirish, uni iqtisodiy, ijtimoiy, huquqiy tomonlama asoslarini mustahlash zarur. Zero, barcha istiqbol yutuqlarning yechimi ta'lim-tarbiya, harakat va ishonch orqali amalga oshadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. <https://lex.uz/docs/-4664567>
2. <https://stat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mita-yangiliklar/34354-nodavlat-umumta-lim-muassasalari-soni-qancha>

---

² <https://stat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mita-yangiliklar/34354-nodavlat-umumta-lim-muassasalari-soni-qancha>